

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
X kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP.WPP.4621.18.2023

Druk nr 87
Warszawa, 27 listopada 2023 r.

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

na podstawie art. 3 ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci składam przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Sprawozdanie Rady Ministrów z realizacji ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci w 2022 roku.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z wyrazami szacunku

Mateusz Morawiecki

/podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym/

Minister Rodziny
i Polityki Społecznej

RODZINA
500+

Sprawozdanie Rady Ministrów
z realizacji ustawy o pomocy
państwa w wychowywaniu
dzieci w 2022 roku

Warszawa, 20 listopada 2023 r.

Spis treści

Wstęp	3
I. Charakterystyka systemu świadczeń w ramach programu „Rodzina 500+”	3
1. Wprowadzenie.....	3
2. Charakterystyka programu „Rodzina 500+” zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym w 2022 r.	4
II. Realizacja ustawy	6
1. Uprawnieni do świadczeń.....	6
2. Finansowanie świadczeń.....	6
III. Wpływ wprowadzenia programu „Rodzina 500+” na wybrane obszary polityki społecznej.....	7
1. Ubóstwo.....	7
2. Dzietność.....	10
3. Rynek pracy.....	13
Podsumowanie.....	17

Wstęp

Polityka rodzinna, traktowana jako inwestycja w rodzinę, jest fundamentem silnego państwa opartego na kapitale ludzkim. Jej istotą jest tworzenie godnych warunków do zakładania rodzin oraz wychowywania dzieci, a także uniwersalność i powszechność w dostępie do nich. Konsekwentne i długofalowe wsparcie rodzin z dziećmi jest tego gwarantem.

Program „Rodzina 500+”, będący podstawowym systemem wsparcia wszystkich rodzin z dziećmi, jest stale uzupełniany o inne programy i świadczenia celowane i uzależnione od liczby dzieci w rodzinie, wieku dziecka lub etapu edukacji. Dotychczasowy system świadczeń rodzinnych został powiększony nie tylko o świadczenie 500+, ale również o takie świadczenia jak „Dobry Start”, „Rodzinny kapitał opiekuńczy” czy dofinansowanie do obniżenia opłaty pobytu dziecka w żłobku. Należy w tym miejscu także wspomnieć o programie „Maluch+”, którego celem jest zapewnienie dostępu do miejsc opieki pod względem terytorialnym, jak i finansowym. Efektem tych działań jest radykalny wzrost kwot zabezpieczonych w budżecie państwa na wsparcie rodzin z 30 mld zł w 2016 r. do ponad 59 mld zł w 2022 r. – co oznacza wzrost rocznego wsparcia w przeliczeniu na jedno dziecko w wieku do ukończenia 18 r. z 4,3 tys. zł w 2016 r. do ponad 8,5 tys. zł w 2022 r.

I. Charakterystyka systemu świadczeń w ramach programu „Rodzina 500+”

1. Wprowadzenie

Niniejsze sprawozdanie będące wypełnieniem art. 3 ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2023 r. poz. 810 z późn.zm), zwanej dalej „ustawą”, jest szóstym sprawozdaniem przedkładanym Sejmowi i Senatowi i obejmuje rok 2022.

Ustawa weszła w życie z dniem 1 kwietnia 2016 r. Określa ona warunki nabywania prawa do świadczenia wychowawczego w ramach rządowego programu „Rodzina 500+” oraz zasady przyznawania i wypłacania tego świadczenia.

2. Charakterystyka programu „Rodzina 500+” zgodnie ze stanem prawnym obowiązującym w 2022 r.

Świadczenie wychowawcze realizowane w ramach programu „Rodzina 500+” przysługuje rodzicom, opiekunowi prawnemu lub opiekunowi faktycznemu dziecka (tj. osobie faktycznie opiekującej się dzieckiem, jeżeli wystąpiła z wnioskiem do sądu opiekuńczego o przysposobienie dziecka) oraz w określonych przypadkach dyrektorowi domu pomocy społecznej, na dzieci w wieku do ukończenia przez nie 18 r. ż.

Dodatkowo, zgodnie z wprowadzonymi od 2022 r. zmianami w ramach programu „Rodzina 500 +”, o świadczenie wychowawcze w miejsce dotychczasowego dodatku wychowawczego mogą ubiegać się także osoby sprawujące pieczę zastępczą, tj.: rodziny zastępcze, osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, a także dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

Od 1 lipca 2019 r. świadczenie wychowawcze ma charakter powszechny i przysługuje na każde dziecko w wieku do ukończenia 18 r. ż. niezależnie od dochodu rodziny.

Świadczenie wychowawcze przysługuje w wysokości 500 zł netto miesięcznie na dziecko. Jest to kwota wolna od podatku dochodowego od osób fizycznych i składek na ubezpieczenia społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne.

Prawo do świadczenia wychowawczego jest ustalane na roczny okres świadczeniowy trwający od 1 czerwca do 31 maja następnego roku kalendarzowego. Od 1 stycznia 2022 r., zgodnie ze zmianami wprowadzonymi do rządowego programu „Rodzina 500+”, zmieniły się zasady naboru wniosków o przyznanie świadczenia wychowawczego. Według nowych zasad obsługę przyjmowania wniosków oraz przyznawania świadczenia wychowawczego przejął Zakład Ubezpieczeń Społecznych – w miejsce dotychczasowych realizatorów programu.

Proces przejścia przez ZUS realizacji programu odbył się dwuetapowo:

- Od 1 stycznia 2022 r. ZUS przejął realizację programu w zakresie nowych wniosków o świadczenie wychowawcze, tj. złożonych od 1 stycznia 2022 r., np. na nowonarodzone dzieci lub na dzieci urodzone przed 2022 r., jeśli rodzice wcześniej nie złożyli wniosku w gminie. Ponadto od 1 lutego 2022 r. ZUS rozpoczął przyjmowanie wniosków o ustalenie

prawa do świadczenia wychowawczego na kolejny okres świadczeniowy, tj. trwający od 1 czerwca 2022 r. do 31 maja 2023 r.

- Sprawy dotyczące prawa do świadczenia wychowawczego za okresy sprzed 1 stycznia 2022 r. z wniosków złożonych do 31 grudnia 2021 r. do ich zakończenia, tj. do 31 maja 2022 r., realizowały dotychczasowe organy (w sprawach świadczenia wychowawczego wypłaty kontynuowały gminy, w sprawach dodatków wychowawczych przysługujących na dzieci w pieczy zastępczej – powiaty, natomiast w sprawach wymagających rozstrzygnięć związanych z koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego – wojewodowie).

Od 1 czerwca 2022 r. ZUS w całości realizuje program "Rodzina 500+", czyli przyznaje i wypłaca świadczenie wychowawcze.

Wnioski do ZUS można złożyć drogą elektroniczną przez Internet za pośrednictwem jednego z trzech kanałów wnioskowania:

- Platformę PUE ZUS
- portal informacyjno-usługowy Emp@tia
- bankowość elektroniczną.

Elektroniczna forma złożenia wniosku oznacza również, że ZUS prowadzi postępowania w formie elektronicznej i w tej formie wydaje rozstrzygnięcia w sprawach świadczenia wychowawczego.

Wypłata przyznanego świadczenia odbywa się wyłącznie w formie bezgotówkowej, na wskazany przez wnioskodawcę rachunek bankowy.

Świadczenie wychowawcze podlega unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Od 1 czerwca 2022 r. funkcję instytucji właściwej w zakresie świadczenia wychowawczego w związku z udziałem Rzeczypospolitej Polskiej w koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób między państwami Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Konfederacji Szwajcarskiej i Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej pełnią:

1) Zakład Ubezpieczeń Społecznych,

2) Wojewoda

– na zasadach określonych przepisami ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

Świadczenie wychowawcze i koszty jego obsługi są finansowane z budżetu państwa. W 2022 r. koszty obsługi w przypadku ZUS-u wynosiły 0,1% kwoty przeznaczonej na wypłatę świadczeń wychowawczych, natomiast koszty obsługi świadczenia wychowawczego przez organy właściwe, tj. wójtów, burmistrzów, prezydentów miast wynosiły 0,33% otrzymanej dotacji na świadczenie wychowawcze.

II. Realizacja ustawy

1. Uprawnieni do świadczeń

W 2022 r. do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych złożono 5 514 tys. wniosków o przyznanie świadczenia wychowawczego, które dotyczyły 8 524 tys. dzieci. Przeciętna liczba dzieci uprawnionych do świadczeń w 2022 r. w ramach programu „Rodzina 500+” wyniosła 6 909,8 tys., w tym 58,4 tys. dzieci w pieczy zastępczej.

2. Finansowanie świadczeń

W 2022 r. wydatki budżetu państwa na realizację programu „Rodzina 500+” (bez wydatków na realizację zadań z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego) wyniosły **42 147 004 tys. zł¹⁾**, z czego wydatki na:

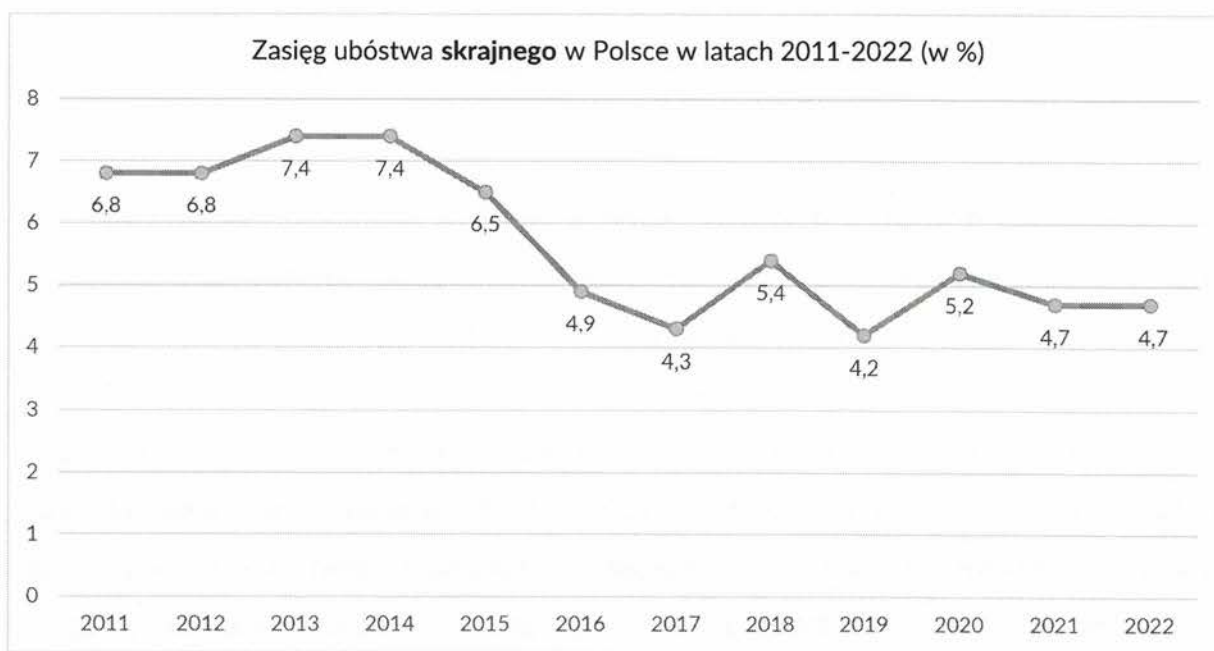
- realizację przez gminy zadań dotyczących świadczenia wychowawczego **16 672 637 tys. zł**, w tym na obsługę świadczeń wychowawczych **54 644 tys. zł**;
- wypłaty świadczeń wychowawczych przez ZUS **25 329 661 tys. zł¹⁾** w tym na obsługę świadczeń wychowawczych **46 370 tys. zł**;
- finansowanie zadań związanych z dodatkiem wychowawczym, dodatkiem do zryczałtowanej kwoty i dodatkiem w wysokości świadczenia wychowawczego **144 606 tys. zł**, w tym na obsługę dodatków przez powiaty **1 335 tys. zł**;
- rozwój i administrowanie Centralnej Aplikacji Statystycznej – **100 tys. zł**.

¹⁾ W podanej kwocie uwzględniono wydatki z Funduszu Pomocy.

III. Wpływ wprowadzenia programu „Rodzina 500+” na wybrane obszary polityki społecznej

1. Ubóstwo²⁾

W 2022 r. wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego osiągnął wartość 4,7%. Pomimo niekorzystnej sytuacji geopolitycznej – wojny w Ukrainie, a wcześniej pandemii COVID-19, zasięg ubóstwa skrajnego utrzymał się na takim samym poziomie, jak w roku poprzednim. W 2015 r., czyli przed wprowadzeniem programu „Rodzina 500+”, zasięg ubóstwa skrajnego wynosił 6,5%, a zatem w latach 2015–2022 zmniejszył się o 1,8 p. proc.

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

Po 2015 r., czyli w okresie obowiązywania programu „Rodzina 500+”, zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci gwałtownie spadł. Od 2016 r. wskaźnik ten fluktuuje między 4,5% a 6%. W 2022 r. zasięg ubóstwa skrajnego wśród dzieci w wieku 0–17 lat wyniósł 5,7%, czyli o 3,3 p. proc. mniej niż siedem lat wcześniej.

²⁾ Dane za lata 2021 i 2022 dotyczące ubóstwa skrajnego i ubóstwa relatywnego nie są wprost porównywalne z danymi za lata wcześniejsze. Dane za lata 2021 i 2022 zostały obliczone przez GUS w oparciu o strukturę społeczno-demograficzną z Narodowego Spisu Powszechnego 2021 (NSP 2021), a dane za lata wcześniejsze bazują na wynikach NSP 2011.

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

Od momentu wprowadzenia programu „Rodzina 500+” w rodzinach z dziećmi wyraźnie zarysowuje się ujemny trend w kształtowaniu się wskaźnika zasięgu ubóstwa skrajnego. Zasięg ubóstwa skrajnego wśród rodzin (małżeństw lub związków nieformalnych) z 1 dzieckiem na utrzymaniu w 2022 r. wyniósł 1,2% – o 0,6 p. proc. mniej niż w 2015 r. Zasięg ubóstwa skrajnego wśród rodzin (małżeństw lub związków nieformalnych) z 2 dzieci na utrzymaniu w 2022 r. wyniósł 1,9% – o 2,1 p. proc. mniej niż w 2015 r. **Największy spadek zasięgu ubóstwa skrajnego odnotowano wśród rodzin (małżeństw lub związków nieformalnych) z co najmniej 3 dzieci na utrzymaniu – 6,9% w 2022 r., czyli aż o 5,3 p. proc. mniej niż w 2015 r.** W przypadku samotnych rodziców z dziećmi na utrzymaniu zasięg ubóstwa skrajnego obniżył się o 3,1 p. proc. – 3,4% w 2022 r.

* W grupie małżeństw uwzględniono również związki nieformalne.

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

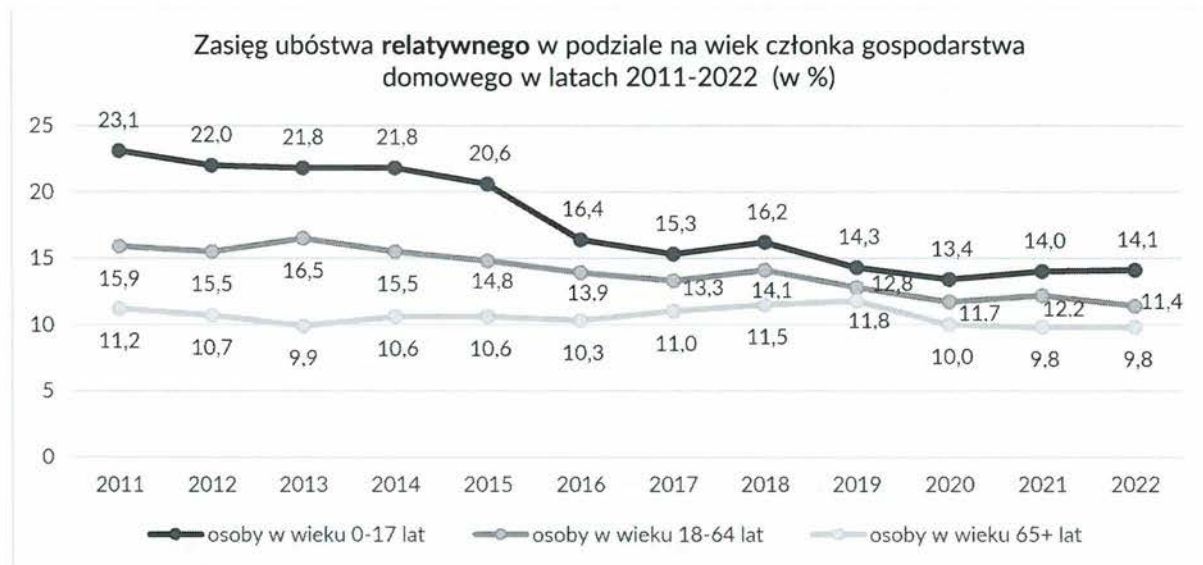
W 2022 r. wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego wyniósł 11,8% i był niższy od wartości w poprzednim roku o 0,4 p. proc. Spoglądając na dłuższą perspektywę widać jednak wyraźnie, że wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym spada. Największe spadki w zakresie ubóstwa relatywnego miały miejsce w latach 2016 i 2019. Niewątpliwie miały na to wpływ wprowadzenie w 2016 r. świadczenia wychowawczego oraz rozszerzenie grona beneficjentów do wszystkich dzieci w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

W latach 2015–2022 spadek zasięgu ubóstwa relatywnego dotyczył wszystkich grup wiekowych. Największy spadek notuje grupa od 0 do 17 lat. Mimo poprawy sytuacji, ubóstwo relatywne wśród dzieci wciąż jest wyższe niż ubóstwo relatywne wśród osób w wieku produkcyjnym oraz poprodukcyjnym. Jednak tempo spadku ubóstwa relatywnego w grupach

wiekowych innych niż 0–17 lat jest niższe, co świadczy o korzystnej sytuacji w zakresie ubóstwa wśród dzieci w stosunku do grup 18–64 i 65+. **W latach 2015–2022 zasięg ubóstwa relatywnego wśród dzieci spadł o 6,5 p. proc., podczas gdy wskaźnik ten w grupie 65+ spadł o 0,8 p. proc., natomiast dla grupy 18–64 lat o 3,4 p. proc.**

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

2. Dzietność

Procesy demograficzne odznaczają się długofalowością, stąd przy ocenie danych o urodzeniach należy patrzeć na dłuższą niż roczną perspektywę. Biorąc pod uwagę cały okres obowiązywania programu „Rodzina 500+”, tj. lata 2016–2022, łącznie liczba urodzeń w tym czasie wyniosła ponad 2,54 mln i była o 51,5 tys. wyższa niż w wariancie wysokim prognozy demograficznej Głównego Urzędu Statystycznego. Zgodnie z oceną skutków regulacji (OSR) do ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci po wprowadzeniu programu „Rodzina 500+” miał zrealizować się wariant bardzo wysoki prognozy GUS, tj. w sumie w latach 2016–2022 miało urodzić się 2,64 mln dzieci, czyli o około 102 tys. dzieci więcej niż miało to miejsce w rzeczywistości. Do takiego stanu rzeczy przyczyniła się niewątpliwie pandemia COVID-19, a następnie niestabilna sytuacja geopolityczna gospodarcza na świecie, tj. okoliczności absolutnie nieprzewidywalne z perspektywy 2015/16 r., kiedy to powstawały prognozy dotyczące wpływu programu „Rodzina 500+” na dzietność. Do 2020 r. faktyczna liczba urodzeń przewyższała bardzo wysoki wariant prognozy GUS o 8 tys. Podczas pandemii decyzje prokreacyjne były odwlekane (strach przed możliwością negatywnego oddziaływania

koronawirusa na przebieg ciąży, niepewność co do możliwości porodu w wybranym przez siebie szpitalu, niepewność jutra związana ze spodziewanym wysokim bezrobociem, które ostatecznie nie zrealizowało się). Odwlekane było również zawieranie małżeństw, w których rodzi się najwięcej dzieci (m.in. ograniczone możliwości organizacji wesel). Skutkiem tego była niższa niż oczekiwano liczba urodzeń, jak również współczynnik dzietności.

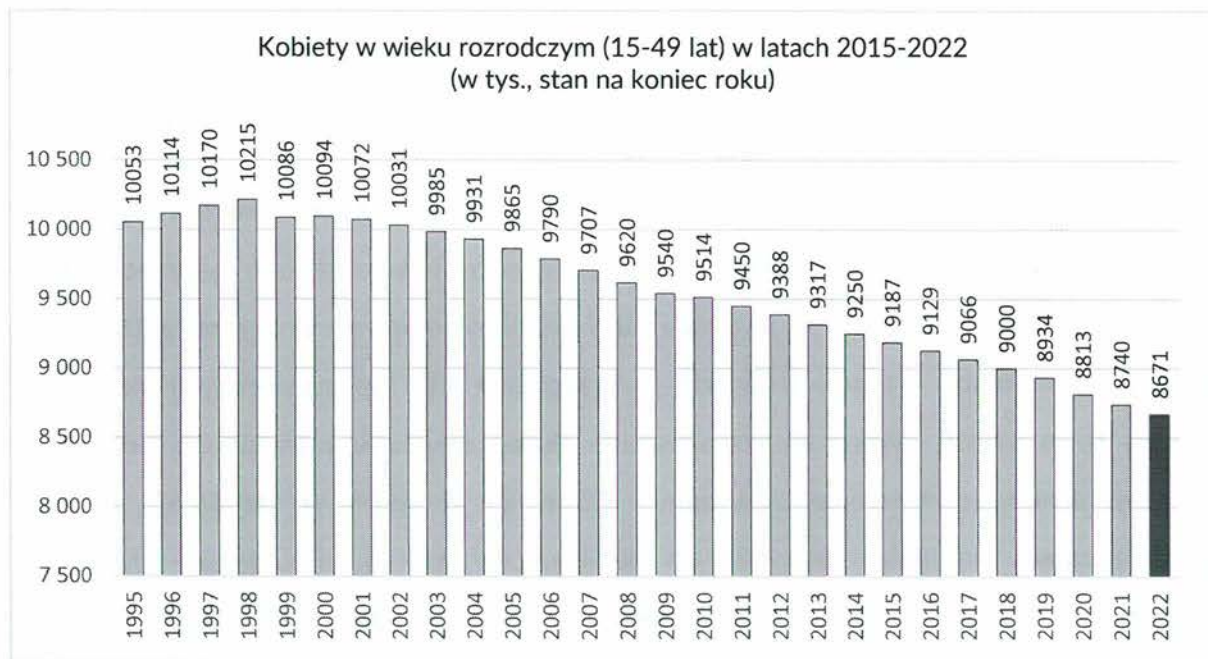
W okresie ostatnich trzech lat, tj. w latach 2020–2022, przeciętnie rocznie było zawieranych 156,4 tys. małżeństw, podczas gdy w analogicznym trzyletnim okresie poprzedzającym początek pandemii COVID-19, tj. w latach 2017–2019, średnia roczna wynosiła 189,5 tys. zawartych małżeństw. Oznacza to spadek o przeciętnie 33,1 tys. zawieranych małżeństw rocznie, tj. o 17,5%. Wpływ na zmniejszenie liczby związków małżeńskich powiązany jest z czynnikami zewnętrznymi (pandemią COVID-19 i wojną w Ukrainie), a także ze zmniejszającą się liczbą potencjalnych nowożeńców, tzn. osób w wieku 25–30 lat, w związku z trwałym spadkiem liczby urodzeń w latach 1983–2002. Dane pokazują, że aż do połowy trzeciej dekady bieżącego stulecia zasób potencjalnych nowożeńców będzie się zmniejszał.

Z kolei współczynnik dzietności w 2015 r., tj. przed startem programu „Rodzina 500+”, wynosił 1,289, a następnie wzrósł do poziomu 1,453 w 2017 r. W 2018 r. współczynnik dzietności wyniósł 1,435, w 2019 r. – 1,419, w 2020 r. – 1,387, w 2021 r. – 1,330, a w 2022 r. – 1,261.

Warto podkreślić, że oczekiwanym skutkiem wprowadzenia świadczenia wychowawczego nie jest regularny, tj. obserwowany co roku, wzrost liczby urodzeń. Według prognozy GUS liczba urodzeń w Polsce będzie w najbliższych latach spadała, a oczekiwanym efektem wprowadzenia świadczenia wychowawczego jest przede wszystkim to, że ten spadek nie będzie tak silny.

Na liczbę urodzeń w istotny sposób wpływa bowiem liczba kobiet w wieku rozrodczym, a ta spada. Odwrócenie tego trendu w krótkim czasie jest niemożliwe, bo liczebność tej populacji jest przede wszystkim wypadkową dynamiki procesów demograficznych obserwowanych w poprzednich latach. Prognoza demograficzna GUS wskazuje, że liczba kobiet w wieku rozrodczym nadal będzie maleć – z prawie 8,7 mln w 2022 r. do ok. 5,8 mln w 2050 r.

Z kolei w okresie od 2015 r. do 2022 r. populacja kobiet w wieku rozrodczym (15–49 lat) zmniejszyła się o 516 tys. osób, tj. o 6%.

Źródło: opracowanie własne DAE MRiPS na podstawie danych GUS

Należy mieć na uwadze, że wśród kobiet w wieku rozrodczym, to kobiety w przedziale wiekowym od 20 do 39 lat rodzą zdecydowaną większość dzieci – aż 94% urodzeń, a populacja kobiet w tym wieku zmniejszyła się jeszcze bardziej. W 2022 r. w przedziale wiekowym od 20 do 39 lat było tylko 4,8 mln kobiet, czyli aż o 16% mniej niż w 2015 r. (5,7 mln).

Z kolei w 2022 r. urodziło się 305 tys. dzieci, czyli o 17% mniej niż w 2015 r. (369 tys.). Na zmniejszającą się liczbę urodzeń, poza parametrami czysto demograficznymi oraz związanymi z pandemią COVID-19 i niestabilną sytuacją geopolityczną wywołaną wojną w Ukrainie, ma również wpływ stopniowa ewolucja wzorców kulturowych i priorytetów młodych ludzi, co powoduje m.in. późniejszy wiek zawierania małżeństw, czy odkładanie decyzji o rodzicielstwie na później lub zupełną rezygnację z rodzicielstwa.

Jednak pomimo spadku liczby urodzeń ogółem oraz zmniejszenia się populacji kobiet w wieku rozrodczym, w latach 2015–2022 zaobserwowano wzrost liczby urodzeń trzecich i kolejnych dzieci u matki. W 2022 r. jako trzecie lub kolejne urodziło się 68,8 tys. dzieci, co oznacza wzrost o 26% w stosunku do 2015 r. W przypadku czwartych bądź kolejnych urodzeń w 2022 r. było to 21,3 tys. dzieci, czyli o 37% więcej niż w 2015 r.

3. Rynek pracy

Z analizy danych (przeprowadzonych na podstawie danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – BAEL³⁾) wynika, że w 2022 r. świadczenie wychowawcze (program „Rodzina 500+”) nie miało negatywnego wpływu na sytuację kobiet w wieku 25–49 lat na rynku pracy. W perspektywie 6 lat nie zaobserwowano negatywnego wpływu tego świadczenia na aktywność kobiet, pomimo kryzysów związanych z pandemią COVID-19 i wojną w Ukrainie. Zmiana formuły przyznawania świadczenia wychowawczego (świadczenie przyznano niezależnie od kryterium dochodowego począwszy od 1. dziecka) w połowie 2019 r. nie spowodowała dezaktywizacji zawodowej kobiet, tj. kobiety pozostawały nadal na rynku pracy mimo otrzymywania świadczenia.

Liczba kobiet w wieku 25–49 lat w gospodarstwach, którym przyznano świadczenie wychowawcze w 2022 r., wyniosła średnio 3 976 tys. i w porównaniu z 2021 r. zmniejszyła się o 65 tys. W 2022 r. kobiet aktywnych zawodowo (pracujących oraz bezrobotnych) było średnio 3 234 tys., a kobiet biernych zawodowo 742 tys. W latach 2021–2022 wzrosła liczba kobiet aktywnych zawodowo w gospodarstwach domowych z 500+ o 21 tys. przy jednoczesnym spadku kobiet biernych zawodowo o 86 tys.

Kobiety wychowujące dzieci i otrzymujące świadczenie wychowawcze miały niższy współczynnik aktywności zawodowej i wskaźnik zatrudnienia niż kobiety bezdzietne (w 2022 r. różnice te wyniosły odpowiednio 6,5 p. proc. w przypadku współczynnika aktywności oraz 6,0 p. proc. w przypadku wskaźnika zatrudnienia). Różnica w aktywności zmniejsza

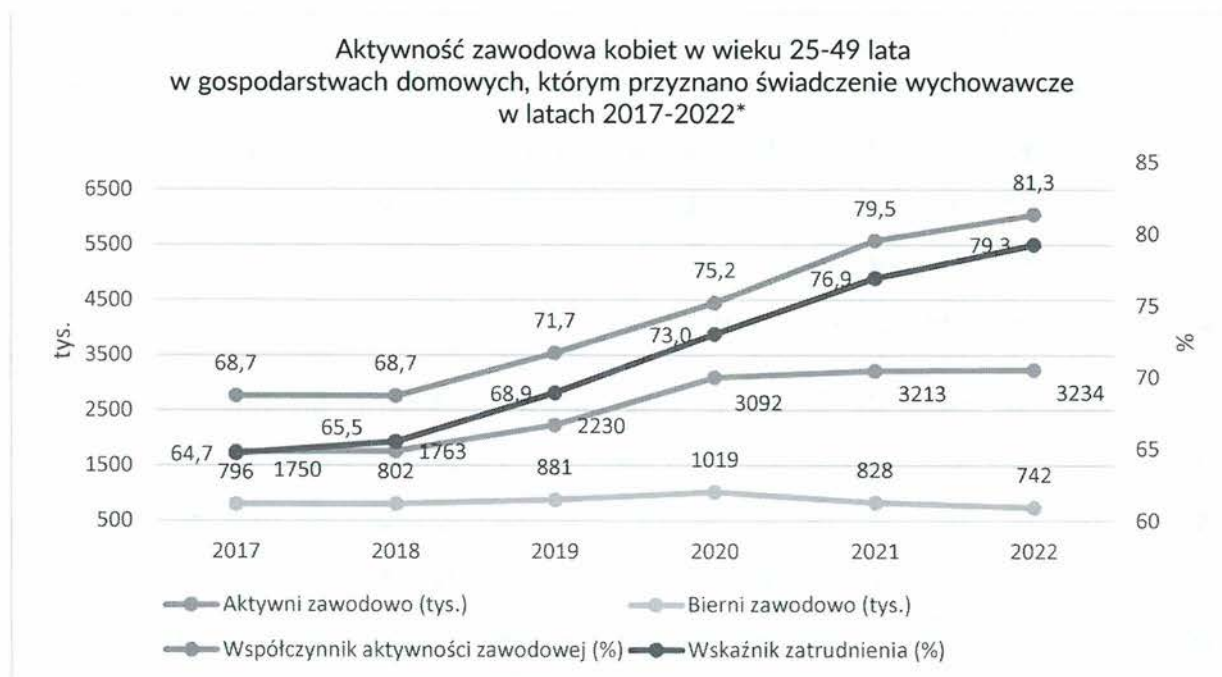
³⁾ Od I kw. 2021 w Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) zostały wprowadzone zmiany, wynikające z wdrożenia rozporządzenia ramowego dla statystyki społecznej, tj. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1700 z dnia 10 października 2019 r. oraz jego aktów implementacyjnych. Zmiany wprowadzone w BAEL od 2021 r. dotyczą przede wszystkim definicji oraz sposobu wyodrębniania poszczególnych populacji osób na rynku pracy – pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo oraz zakresu zmiennych dedykowanych dodatkowej charakterystyce ww. oraz bardziej szczegółowych zbiorowości. Definicja ludności pracującej została zmieniona m.in. poprzez uwzględnienie (włączenie do grona pracujących):

- pomagających członków rodziny wykonujących pracę na rzecz rodziny spoza własnego gospodarstwa domowego (prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą lub indywidualne gospodarstwo rolne),
- osób wykonujących część swojej pracy poza sezonem,
- osób posiadających pracę, ale jej niewykonujących w tygodniu referencyjnym (w przypadku niektórych przyczyn nieobecności – uproszczenie dotychczasowych kryteriów zaliczania osób do pracujących, np. osoby przebywające na urlopie wychowawczym),

oraz wyłączenie z populacji pracujących:

osób które pracują na własny rachunek w rolnictwie indywidualnym, a efekty pracy przeznaczają wyłącznie lub głównie na własną konsumpcję i jednocześnie nie posiadają innej pracy. Zatem w statystyce jest przerwa w ciągłości statystycznych szeregów czasowych.

się i w porównaniu do 2021 r. (7,6 p. proc.) zmniejszyła się o 1,1 p. proc., w przypadku wskaźnika zatrudnienia zmniejszyła się aż o 1,5 p. proc. w porównaniu do 2021 r. (7,5 p. proc.). Należy podkreślić, że różnica jest związana z faktem, że w Polsce to głównie kobiety przejmują obowiązki związane z opieką i wychowaniem dzieci.

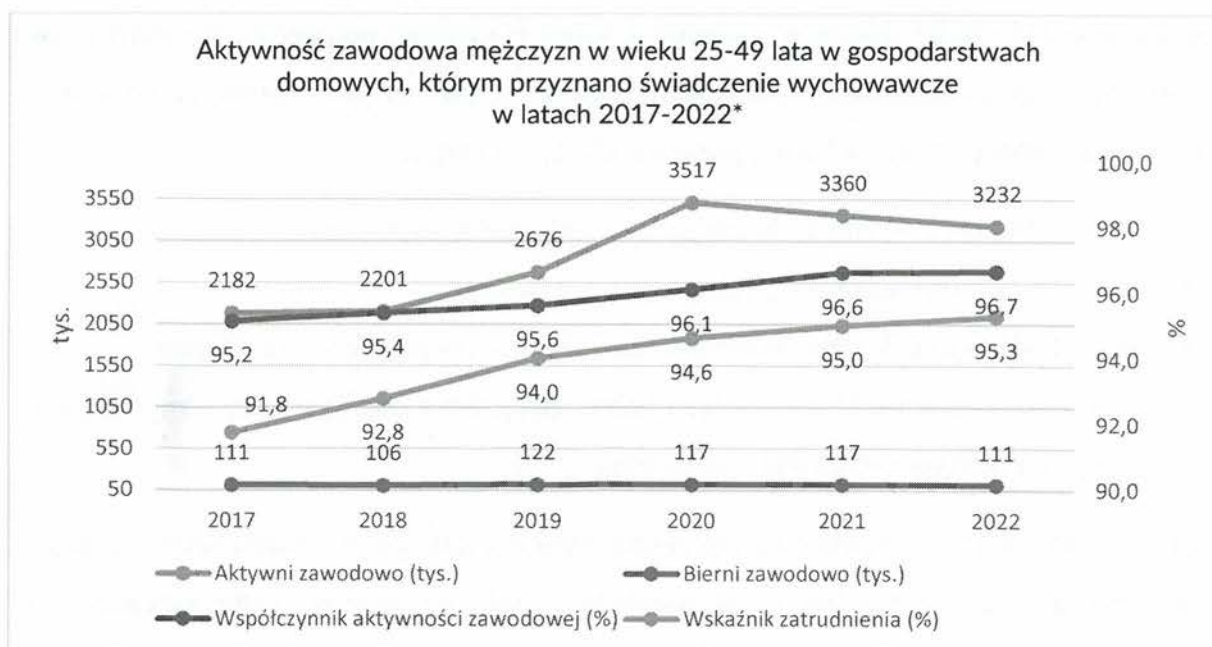
Źródło: obliczenia własne DAE MRiPS na podstawie danych jednostkowych GUS (BAEL)

* W danych za okresy 2017–2020 oraz od 2021 nastąpiła przerwa w ciągłości statystycznych szeregów czasowych. Nie są w pełni porównywalne ze względu na zmiany wprowadzone w BAEL od 2021. Zmiany dotyczą przede wszystkim definicji oraz sposobu wyodrębniania poszczególnych populacji osób na rynku pracy – pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

W gospodarstwach domowych, którym przyznano świadczenie wychowawcze, aktywność zawodowa⁴⁾ mężczyzn (25–49 lat) w latach 2017–2022 wzrosła o 1,5 p. proc. do poziomu 96,7%, a wskaźnik zatrudnienia wzrósł o 3,5 p. proc. do 95,3%. W tym samym okresie współczynnik aktywności kobiet (25–49) i wskaźnik zatrudnienia wzrosły odpowiednio o 12,6 p. proc. Do 81,3% oraz o 14,6 p. proc. do 79,3%.

Warto zauważyć, że dynamika wzrostu wskaźników była znacznie większa u kobiet, niż mężczyzn. Jednak poziomy analizowanych wskaźników u mężczyzn są na tak wysokim poziomie, że nie należy spodziewać się dalszych znaczących wzrostów.

⁴⁾ W skład aktywnych zawodowo wchodzi osoby pracujące oraz bezrobotne (tj. nie pracujące i aktywnie poszukujące pracy). Współczynnik aktywności obliczamy jako udział osób aktywnych zawodowo w danym wieku do ogółu osób w danym wieku.

Źródło: obliczenia własne DAE MRiPS na podstawie danych jednostkowych GUS (BAEL)

* W danych za okresy 2017–2020 oraz od 2021 nastąpiła przerwa w ciągłości statystycznych szeregów czasowych. Nie są w pełni porównywalne ze względu na zmiany wprowadzone w BAEL od 2021. Zmiany dotyczą przede wszystkim definicji oraz sposobu wyodrębniania poszczególnych populacji osób na rynku pracy – pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo.

Warto także zauważyć, że w gospodarstwach domowych z dziećmi niższej aktywności zawodowej kobiet w wieku 25–49 lat towarzyszyła większa aktywność mężczyzn. Mężczyźni (25–49 lat) w gospodarstwach domowych otrzymujących świadczenie wychowawcze byli w 2022 r. bardziej aktywni na rynku pracy niż mężczyźni w tym samym wieku nie posiadający dzieci (współczynnik aktywności tych pierwszych wyniósł 96,7% i był wyższy o 7,1 p. proc. W stosunku do bezdzietnych mężczyzn zaś wskaźnik zatrudnienia wyniósł 95,3% i był wyższy o 8,9 p. proc. w porównaniu do bezdzietnych mężczyzn).

W 2022 r. w populacji kobiet (25–49 lat), w gospodarstwach objętych programem „Rodzina 500+”, 82 tys. kobiet biernych zawodowo z powodu opieki nad dziećmi chciała pracować, jednak nie poszukiwała pracy. Powody tego stanu były następujące:

- 58,6% (48 tys.) chciało sprawować opiekę nad dziećmi osobiście,
- dla 13,4% (11 tys.) powodem była niedostępność lokalizacyjna usług opiekuńczych lub względy finansowe,
- 28,0% (23 tys.) była bierna z innych względów, nie związanych z dostępnością usług opiekuńczych.

Liczba kobiet (25–49 lat) biernych zawodowo, które nie chciały pracować z powodu opieki nad dziećmi w gospodarstwach domowych, a którym przyznano świadczenie wychowawcze w ramach programu „Rodzina 500+”, wyniosła 353 tys., z czego:

- 73,1% (258 tys.) chciało osobiście sprawować opiekę na dziećmi,
- dla 3,7% (13 tys.) usługi opiekuńcze były zbyt drogie,
- dla 1,4% (5 tys.) usługi opiekuńcze w okolicy zamieszkania były niedostępne,
- bierność zawodowa 21,8% (77 tys.) kobiet związana z opieką nad dziećmi nie miała związku z dostępnością usług opiekuńczych.

Podsumowując, bierność zawodowa najczęściej była decyzją kobiet, które chciały osobiście sprawować opiekę nad dziećmi, a nie wynikała z braku dostępności usług opiekuńczych czy możliwości finansowych. Wprowadzenie w Kodeksie pracy elastycznych form świadczenia pracy może wpłynąć pozytywnie na poziom aktywności zawodowej kobiet. Praca zdalna umożliwi połączenie obowiązków związanych z opieką nad dziećmi z pracą zawodową.

Konflikt w Ukrainie spowodował napływ uchodźców do Polski. Przed wojną uciekły głównie kobiety, często z dziećmi, oraz osoby starsze. Jeśli sytuacja rodzinna pozwala im podjąć pracę, pracodawcy chętnie oferują im zatrudnienie. Świadczą o tym dane administracyjne. Według danych ZUS na 31 grudnia 2022 r. liczba zatrudnionych Ukraińców wyniosła ok. 746 tys., z czego 350 tys. to kobiety⁵⁾. Napływ uchodźców z Ukrainy nie miał negatywnego wpływu na aktywność zawodową kobiet w gospodarstwach domowych otrzymujących świadczenie wychowawcze w ramach programu „Rodzina 500+”.

W populacji mężczyzn (25–49 lat) w gospodarstwach objętych programem „Rodzina 500+” jedynie 7 tys.⁶⁾ mężczyzn jest biernych zawodowo z powodu opieki nad dziećmi. Grupa ojców biernych zawodowo z powodu opieki nad dziećmi chciała osobiście sprawować opiekę

⁵⁾ Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne) <https://psz.zus.pl/kategorie/ubezpieczeni/ubezpieczenia-emerytalne-i-rentowe>

⁶⁾ Dane pochodzą z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności w 2021. Liczebność populacji 7 tys. jest na granicy znacznego błędu losowej próby. Zalecana jest ostrożność w posługiwaniu się danymi gdy występują liczby niskiego rzędu, mniejsze niż 15 tysięcy osób. Dane, dla których wartości po uogólnieniu wyników z próby wynoszą poniżej 5 tys. osób nie powinny być brane pod uwagę w analizie ze względu na bardzo wysoki losowy błąd próby, dane takie nie mogą być również publikowane. – https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5818/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_bael.pdf

nad potomstwem. Ich bierność zawodowa nie jest związana z niedostępnością usług opiekuńczych czy kwestiami finansowymi.

Podsumowanie

Polityka rodzinna jest jednym z najważniejszych zadań państwa, które bezpośrednio wpływa na sytuację rodzin z dziećmi. Dzięki programowi „Rodzina 500+” rodziny z dziećmi stają się zamożniejsze, pojawiają się lepsze perspektywy ich rozwoju. Wsparcie rodzin za pomocą transferów pieniężnych przyczynia się do zapewnienia dzieciom lepszego wykształcenia, odpowiedniego odżywiania i leczenia, rozwijania pasji i zainteresowań. Co więcej, w obliczu pandemii COVID-19 świadczenia wypłacane w ramach programu „Rodzina 500+” nabrały nowego znaczenia – swoistego dochodu gwarantowanego polskim rodzinom, które odczuły ekonomiczne następstwa walki z pandemią.

Ponad 230 mld zł wydatkowane na program „Rodzina 500+” w okresie od kwietnia 2016 r. do grudnia 2022 r. stanowi niespotykane do tej pory wsparcie polskich rodzin. Jednocześnie należy wspomnieć o uruchomieniu innych programów stanowiących wsparcie dla polskich rodzin jak Dobry start, rodzinny kapitał opiekuńczy, dofinansowanie do obniżenia opłaty w żłobku, czy program Maluch+, na które w latach 2016–2022 wydatkowano 12 mld zł.

Jego efektem jest bezsprzeczne i znaczące ograniczenie zasięgu ubóstwa relatywnego w gospodarstwach domowych z dziećmi na utrzymaniu, w szczególności w rodzinach wielodzietnych.

Program „Rodzina 500+” ograniczył także spadek liczby urodzeń. Według prognozy GUS liczba urodzeń w Polsce będzie w najbliższych latach spadała, a oczekiwanym efektem wprowadzenia świadczenia wychowawczego jest przede wszystkim to, że ten spadek nie będzie tak silny.

Wprowadzenie świadczenia wychowawczego nie miało znaczącego wpływu na zmianę sytuacji na rynku pracy kobiet i mężczyzn w wieku 25–49 lat.